

Alina Walenia

Uniwersytet Rzeszowski

PROCESY METROPOLIZACJI A KONKURENCYJNOŚĆ REGIONÓW POLSKI WSCHODNIEJ

Streszczenie: Jednym z problemów Polski Wschodniej jest brak ukształtowanych ośrodków metropolitalnych, co znacząco spowalnia procesy rozwoju społeczno-gospodarczego tego makroregionu. Naturalnymi kandydatami do objęcia funkcji ośrodków metropolitalnych jest pięć ośrodków wojewódzkich: Białystok, Kielce, Lublin, Olsztyn oraz Rzeszów, które są jednocześnie największymi, centralnie położonymi miastami na obszarze swoich województw. Aby przyspieszyć rozwój całej Polski Wschodniej, niezbędne jest stymulowanie szybkiego rozwoju funkcji metropolitalnych w każdym z województw. Należy umożliwić zintegrowane programowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w ramach kształtujących się wokół stolic województw obszarów metropolitalnych. Program działań inwestycyjnych powinien umożliwić tym ośrodkom podjęcie i rozwinięcie uniwersalnych i wyspecjalizowanych funkcji.

Słowa kluczowe: metropolizacja, ośrodki metropolitarne

1. Wstęp

Jednym z podstawowych problemów Polski Wschodniej jest brak ukształtowanych ośrodków metropolitalnych, co znacząco spowalnia procesy rozwoju społeczno-gospodarczego tego makroregionu. Naturalnymi kandydatami do objęcia funkcji ośrodków metropolitalnych jest pięć ośrodków wojewódzkich: Białystok, Kielce, Lublin, Olsztyn oraz Rzeszów, które są jednocześnie największymi, centralnie położonymi miastami na obszarze swoich województw. Z ośrodków tych tylko Białystok, Lublin i Rzeszów ujęte zostały w wykazie 12 miast zakwalifikowanych do Unii Metropolii Miast Polskich, zgodnie z uregulowaniami wskazanymi w projekcie ustawie o metropoliach.

W warunkach gospodarki rynkowej otwartej na świat i przystąpienia Polski do struktur UE konkurencyjność miast wojewódzkich makroregionu Polski Wschodniej jest szczególnym wyzwaniem. Miasta polskie, w tym także ściany wschodniej, znalazły się w warunkach europejskiego współzawodnictwa. Strategicznym wyzwaniem dla nich jest przede wszystkim wypełnienie funkcji metropolitalnych i poprawa standardu życia społeczeństwa oraz stworzenie jak najlepszych warunków funkcjonowania firm i instytucji. Na rozwój i konkurencyjność miasta wpływa wiele

czynników, jednak uwzględnienie ich pełnej liczby nie jest możliwe ze względu na niekompletność bądź brak odpowiednich danych statystycznych, istotnych dla charakterystyki badanego problemu.

Aktualna wielkość tych ośrodków, poziom rozwoju różnorodnych nowoczesnych funkcji o charakterze egzogenicznym, budujących konkurencyjność w układach międzynarodowych oraz niekorzystny przebieg procesów demograficznych wskazują, iż w okresie kilkunastu najbliższych lat trudno byłoby wykształcić na obszarze Polski Wschodniej 5 metropolii. Aby przyspieszyć rozwój całej Polski Wschodniej, niezbędne jest stymulowanie szybkiego rozwoju funkcji metropolitalnych w każdym z województw. Dlatego należy umożliwić zintegrowane programowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w ramach kształtujących się wokół stolic województw obszarów metropolitalnych, ponieważ rozwój tych ośrodków odbywa się głównie na obszarach zewnętrznych, dobrze powiązanych z miastem centralnym. Program działań inwestycyjnych powinien umożliwić tym ośrodkom podjęcie i rozwinięcie uniwersalnych i wyspecjalizowanych funkcji metropolitalnych. Nawet w sytuacji znaczących ubytków ludności na obszarach Polski Wschodniej, liczba mieszkańców na tych obszarach powinna się systematycznie zwiększać, także dzięki migracjom.

Celem niniejszej publikacji jest dokonanie oceny rozwoju i konkurencyjności ośrodków metropolitalnych miast Polski Wschodniej, tj. miast zrzeszonych w Unii Metropolii Polskich. W badaniach uwzględniono wyniki przeprowadzonych analiz statystycznych dla 12 polskich miast metropolitalnych, tj. dla miast zrzeszonych w Unii Metropolii Polskich i uwzględnionych w projekcie ustawy metropolitalnej, ze szczególnym uwzględnieniem miast Polski Wschodniej. Syntetyczna ocena rozwoju i konkurencyjności badanych ośrodków określona została na podstawie wybranych 20 i względnie słabo ze sobą skorelowanych cech mierzalnych. W badaniach uwzględniono wartości liczbowe cech charakteryzujących różne aspekty i dziedziny konkurencyjności, tj. potencjału demograficznego, zasobów pracy, poziomu rozwoju społecznego, infrastruktury technicznej i dostępności komunikacyjnej. Pozostałe dane charakteryzują rynek pracy, bazę ekonomiczną, potencjał instytucji kultury i poziom rozwoju turystyki.

2. Pojęcie obszaru metropolitalnego

Pojęcie obszaru metropolitalnego nie jest jednoznacznie definiowane w literaturze przedmiotu. W praktyce stosowane są różne metodologie wyznaczające istnienie i granice obszarów metropolitalnych. Przyjmując za obszar metropolitalny obszar, na którym położona jest metropolia, należy zwrócić uwagę, że współczesne metropolie przekroczyły granice jednostek administracyjnych, które stanowią, i zajmują coraz nowsze tereny w sąsiadujących z nimi jednostkach administracyjnych. Powstały zatem struktury przestrzenne obejmujące miasto centralne, które stanowi trzon aglomeracji miejskiej, oraz jego otoczenie – powiązane z nimi silnymi związ-

kami o charakterze gospodarczym, politycznym, kulturowym¹. W literaturze przedmiotu metropolię definiuje się z reguły jako aglomerację miejską liczącą co najmniej pół miliona mieszkańców, zapewniającą dostęp do doskonałych usług, instytucji i wyposażenia, potencjał innowacyjny w zakresie technicznym, ekonomicznym, społecznym i kulturalnym, wyjątkowość i specyfikę miejsca. Aglomeracja miejska, aby mogła być uznana za metropolię, powinna nie tylko spełniać kryterium ilości mieszkańców, ale również charakteryzować się następującymi cechami:

- przyjmować pochodzące z zagranicy czynniki produkcji, inwestycje, siłę roboczą oraz towary i usługi,
- gościć zagraniczne firmy, siedziby i filie międzynarodowych przedsiębiorstw, banków, instytucje pozarządowe, naukowe i oświatowe (szkoły) oraz uniwersytety o znacznym udziale cudzoziemskich studentów, a także placówki dyplomatyczne,
- eksportować czynniki produkcji: przedsiębiorstwa, banki i inne instytucje społeczno-gospodarcze, kulturalne i naukowe,
- być bezpośrednio połączona siecią transportu i telekomunikacji z zagranicą poprzez ruch pocztowy, telekomunikacyjny i turystyczny,
- mieć rozwinięty sektor usług nastawionych na zagranicznych klientów: centra kongresowe i wystawiennicze, luksusowe hotele, szkoły międzynarodowe, wysokiej jakości pomieszczenia biurowe, międzynarodowe kancelarie prawnicze, międzynarodowe instytucje naukowe,
- na jej obszarze powinny znajdować się środki masowe o zasięgu ponadkrajowym (gazety, magazyny, radio, telewizja),
- organizować regularnie różnego typu międzynarodowe spotkania: kongresy, wystawy, festiwale, imprezy sportowe i artystyczne z udziałem zagranicznych zespołów,
- na jej terenie powinny znajdować się instytucje krajowe i regionalne zajmujące się relacjami zagranicznymi i mające międzynarodową markę, np. stowarzyszenia, kluby sportowe,
- miejskie instytucje publiczne lub prywatne powinny uprawiać, za pośrednictwem własnych przedstawicielstw w innych miastach za granicą, paradyplomację: służy temu również członkostwo w organizacjach międzynarodowych, jak np. w stowarzyszeniach miast bliźniaczych, metropolii itp.²

Metropolie (obszary metropolitalne) mają różną wielkość i odgrywają różne role w gospodarce światowej. W literaturze przedmiotu dokonuje się wielu klasyfikacji metropolii (obszarów metropolitalnych), np. metropolie europejskie dzieli się na: metropolie globalne, główne międzynarodowe miasta europejskie, euromiasta,

¹ M. Czerny, *Globalizacja a rozwój. Wybrane zagadnienia geografii społeczno-gospodarczej świata*, PWN, Warszawa 2005, s. 86.

² B. Jałowicki, M.S. Szczepański, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2002.

miasta o znaczeniu europejskim, metropolie regionalne i inne miasta (technopolie). Większość z nich ma postać miasta centralnego i otaczających je innych jednostek osadniczych. Jednak współczesne procesy urbanizacyjne (zwłaszcza w Europie) charakteryzują się powstawaniem obszarów metropolitalnych złożonych z kilku dużych miast, przy czym obszary te przekraczają granice tradycyjnych regionów, a nawet państw. Przykładem mogą być obszary metropolitalne: Wiedeń-Bratysława-Brno-Gjör (Austria, Słowacja, Czechy, Węgry); Kopenhaga-Malmö (Dania i Szwecja); Metz-Luksemburg-Saarbrücken (Francja, Luksemburg, Niemcy).

3. Funkcje obszarów metropolitalnych

Pojęcie metropolizacji należy rozumieć jako powstawanie na bazie niektórych wielkich miast metropolii sieci ośrodków o dominującym wpływie na główne procesy rozwoju współczesnej cywilizacji, pełniących funkcje zarządzania przepływami w skali globalnej oraz powiązanych ze sobą siecią kontaktów i przepływów, częściowo niezależną od regionalnego otoczenia. Jest to także silne różnicowanie się przestrzeni regionalnej w zasięgu oddziaływania tych ośrodków, w tym powstawanie w bliskim zasięgu obszarów metropolitalnych złożonych z mniejszych miast i osiedli. Tworząca się w ten sposób strefa metropolitalna stanowi gęsto zaludniony obszar składający się z kilku lub kilkunastu miast-satelit położonych niedaleko znaczącego centrum miejskiego o pewnym stopniu samowystarczalności pod względem usług i zatrudnienia, ale uzależnionych w zakresie usług wyższego rzędu (nauka, kultura) i administracji od innego większego pobliskiego miasta³. Idea takich miast zrodziła się w latach 20. XX w. w Wielkiej Brytanii.

Miasta te połączone są więzami funkcjonalnymi i ekonomicznymi. Miasto centralne obszaru metropolitalnego tworzy tzw. *hub*, czyli centrum rozrządowe całego obszaru, przez które przebiegają wszystkie linie komunikacyjne. Obszar metropolitalny jest głównym, wielofunkcyjnym ośrodkiem danego regionu, w którym skupiają się funkcje wyższego rzędu: ekonomiczne, naukowe i kulturalne. Granice obszaru metropolitalnego mogą przekraczać granice jednostek administracyjnych czy państw⁴.

Metropolie pełnią znaczącą rolę w międzynarodowym funkcjonowaniu gospodarki i kultury oraz wywarły znaczący wpływ na zmiany w czynnikach rozwoju gospodarczego, polegające przede wszystkim na wzroście znaczenia:

- usług i przepływów informacji,
- środowiska informacyjnego,
- obszaru działania kadry menedżerskiej i politycznej.

We współczesnym świecie, w krajach rozwiniętych, kontakty między regionami utrzymywane są właśnie poprzez ich obszary metropolitalne, które pozostają ze sobą

³ *Encyklopedia Popularna PWN*, Warszawa 1992, s. 504.

⁴ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Metropolia> (dostęp: 2.08.2006).

w powiązaniach komunikacyjnych i instytucjonalnych. Rozwijające się obszary metropolitalne tworzą rozległe, gęsto zaludnione i wysoko zurbanizowane obszary zwane megalopolis⁵.

Do głównych czynników, które sprzyjają rozwojowi metropolii, należą:

- pełne otwarcie międzynarodowe i przez to „europeizacja”, a nawet globalizacja gospodarki i kultury,
- wzrost roli procesów organizatorskich, ośrodków zarządzania i nauki oraz rozwój elit o specyficznych potrzebach i wysokich wymaganiach w zakresie środowiska życia,
- rewolucja informatyczna i cywilizacji informacyjnej, społeczeństwa wiedzy.

Wpływ na funkcjonowanie systemu społeczno-gospodarczego obszarów metropolitalnych mają także uwarunkowania o charakterze ponadnarodowym wynikające z otwartości, swobody przepływu zasobów pracy, kapitału i towarów. Nowe globalne uwarunkowania rozwoju można zamknąć natomiast w triadzie wspomagających się i silnie współzależnych zjawisk: globalizacji – konkurencji – innowacji⁶.

W analizach ekonomicznych nie sposób również pomijać podstawowych czynników wzrostu gospodarczego, takich jak kapitał, praca, ziemia i surowce⁷. Coraz powszechniej za podstawowy czynnik wzbudzający rozwój społeczno-gospodarczy uważa się jednak innowacje rozumiane początkowo jako wszelkie zmiany w technice produkcji, wyrobach, surowcach, organizacji i otwieraniu nowych rynków zbytu⁸.

Dostęp sieci internetowej, a co za tym idzie – możliwości pracy „na odległość”, sprzyja tworzeniu się sieci gospodarczych oraz poszerzeniu zasięgu obszarów metropolitalnych jako głównych odbiorców. Dla zdefiniowania ośrodka stanowiącego metropolię najistotniejsza jest więc nie jego wielkość, choć przyjmuje się, że nie powinno mieć mniej niż pół miliona mieszkańców, ale poziom realizacji funkcji i zasięg wpływu takiego ośrodka na wyżej wymienione procesy. Według tego kryterium wyróżnia się metropolie o zasięgu:

- światowym,
- europejskim,
- kontynentalnym.

Ośrodek metropolitalny to także węzeł w sieci miast, który:

- odgrywa istotną rolę w międzynarodowym obrocie finansowym, wymianie towarów i usług, podejmowaniu decyzji, przyjmuje z zagranicy inwestycje,
- gości kadry kierownicze i specjalistyczne, centrale międzynarodowych korporacji i banków, uznane uniwersytety o znacznym udziale studentów zagranicznych, przedstawicielstwa dyplomatyczne i międzynarodowych organizacji, w tym pozarządowych,

⁵ http://pl.wikipedia.org/wiki/Obszar_metropolitalny (dostęp: 22.01.2007).

⁶ G. Gorzelak, *Jakie są szanse polskich regionów w integrowanej Europie?*, http://www.prezydent.pl/ser/index.php3?tem_ID=4490 (dostęp: 5.09.2007).

⁷ D. Begg i inni, *Makroekonomia*, wyd. 2, Wydawnictwo PWE, Warszawa 1999, s. 339–341.

⁸ J.A. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1960, s. 45.

- gości regularnie międzynarodowe spotkania: kongresy, wystawy, festiwale, imprezy sportowe i artystyczne, uprawia dyplomację poprzez miejskie instytucje publiczne i prywatne, własne przedstawicielstwa za granicą, członkostwo w organizacjach międzynarodowych, porozumienia miast bliźniaczych,
- ma rozwinięte usługi nastawione na zagranicznych klientów i turystów: centra kongresowe i wystawiennicze, wysokiej jakości pomieszczenia biurowe, międzynarodowe instytucje naukowe i doradcze, luksusowe hotele i centra rozrywki, i – *last not least*,
- posiada bardzo dobre połączenia z metropoliami w kraju i zagranicą (autostradami, szybką koleją, liniami lotniczymi), a także infostrady i inne wysoce wydajne środki przesyłu i przetwarzania informacji, instytucje medialne o zasięgu międzynarodowym (wydawnictwa, prasa, radio i telewizja)⁹.

Metropolia jest najwyższą formą organizacji przestrzeni w **społeczeństwie sieciowym**¹⁰, które charakteryzuje się tym, że jego funkcjonowanie oparte jest przede wszystkim na przepływach: kapitału, technologii, zasobów ludzkich i wiedzy. Metropolie stanowią węzły w globalnej, kontynentalnej oraz krajowej sieci przepływów. Węzły te muszą oferować odpowiedni poziom infrastruktury i usług, a także środowiska życia pracowników. Kraje posiadające metropolie są ośrodkami o największym potencjale i dużej dynamice gospodarczej i naukowo-technologicznej, a także społecznej i kulturalnej. Otwarcie się struktury miejskiej na relacje z całym kontynentem, a nawet światem, na budowanie coraz silniejszych związków wpływa pozytywnie na ilość powiązań gospodarczych, ich gęstość oraz wielkość obrotów. Metropolie przyciągają inwestorów, ułatwiają kontakty, są atrakcyjne.

Metropolie dają efekt skali pozwalający na elastyczne przeciwdziałanie ewentualnym kryzysom. Wielkość rynku pracy i koncentracja firm umożliwiają stosunkowo łatwą adaptację siły roboczej do zmieniających się wymogów rynku. Zdolność organizacyjna struktur zarządzania w metropoliach umożliwia także dostosowanie się do funkcjonowania globalnego systemu gospodarczego.

Funkcje obszarów metropolitalnych ściśle wiążą się z ich specyficznymi cechami oraz z funkcjami miast w ogólności. W ujęciu pozytywnym do podstawowych funkcji miast M. Kielczewska-Zaleska zaliczyła funkcje administracyjno-polityczne, handlowe, produkcyjne, kulturalno-oświatowe i usługowe, a także obronne¹¹ (tabela 1).

Metropolie są nie tylko ośrodkami innowacji kulturalnych i politycznych, ale przede wszystkim węzłami globalnych połączeń sieci¹². Rola metropolii i obszarów metropolitalnych staje się coraz bardziej dominująca, ponieważ są one ośrod-

⁹ J. Lenzion, *Znaczenie obszarów metropolitalnych i ich otoczenia oraz współczesnych procesów metropolitalnych w kształtowaniu polityki regionalnej Państwa*, Warszawa, 3.12.2004, s. 5.

¹⁰ M. Castells, *Société en reseau*, Wydawnictwo Fayard, Paryż 1998, s. 462.

¹¹ M. Kielczewska-Zaleska, *Geografia osadnictwa*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1972, s. 110, 113, 117.

¹² M. Castells, *Société en reseau...*, dz. cyt., s. 461.

Tabela 1. Typy funkcji metropolitalnych i zakres ich oddziaływania

Typ funkcji	Zakres oddziaływania
Finansowa	Związana jest z sektorem bankowym, ubezpieczeniowym i ośrodkami dyspozycji finansowej. W metropolii lokalizują się centra biznesowo-finansowe
Gospodarcza	Związana jest z bazą ekonomiczną i gospodarczą. Metropolia jako biegun wzrostu skupia naukochłonne gałęzie przemysłu i zaawansowane technologie, centra handlu i usług; stanowi centrum współpracy międzynarodowej
Informacyjna	Związana jest z centrami telekomunikacyjnymi, informacyjnymi i multimedialnymi (w tym tradycyjne mass media). Metropolia jest ośrodkiem rozwoju branży medialnej
Komunikacyjna	Związana jest z wielkością i rangą węzłów transportowo-logistycznych. Metropolia wyposażana jest w najlepiej rozwiniętą infrastrukturę transportową, która jest niezmiernie istotna dla prawidłowego jej funkcjonowania
Naukowa	Związana jest z rozwojem technologii i procesów innowacyjnych. W metropolii skupiają się ośrodki uniwersyteckie i naukowo-badawcze, centra naukowo-techniczne, parki technologiczne i placówki rozwojowe
Edukacyjna	Związana zazwyczaj z występującą w metropolii tradycją akademicką i wysokim poziomem kształcenia w szkołach i uczelniach
Polityczna	Związana jest z ustrojem prawno-politycznym. Metropolia wypełnia tę funkcję, stając się siedzibą m.in. placówek dyplomatycznych i instytucji międzynarodowych
Administracyjna	Związana jest z ustrojem administracyjnym i wykonywaniem zadań publicznych o zasięgu regionalnym, a także krajowym i międzynarodowym. Metropolia jest siedzibą władz, np. wojewódzkich oraz innych urzędów, instytucji administracyjnych i gospodarczych
Kulturalna	Metropolia stanowi ośrodek kultury poprzez posiadanie potencjału twórczego, lokalizację teatrów, filharmonii, opery, a także muzeów, galerii, centrów wystawowych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym
Duchowa i dziedzictwa kulturowego	Związana jest z dziedzictwem kulturowym, tradycją i historią miasta, np. może być miejscem kultu różnych religii
Turystyczna	Związana jest z przestrzenią kulturową i przyrodniczą

Źródło: M. Pięta-Kanurska, *Procesy polaryzacji rozwoju przestrzennego w Polsce na przełomie XX i XXI wieku*, rozprawa doktorska, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław 2004, s. 87.

kami dynamiki gospodarczej, technologicznej i kulturalnej zarówno w regionie, jak i w skali krajowej, kontynentalnej czy światowej¹³. Za uprawdopodobnioną nale-

¹³ B. Jałowicki, M.S. Szczepański, *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002, s. 225.

ży zatem uznać tezę, że sytuacja gospodarcza większości państw, zależy obecnie w przeważającej mierze od osiągnięć ich obszarów metropolitalnych, niezależnie od słabości ich dalszego otoczenia.

Obszar metropolitalny w opracowaniach ESPON został zdefiniowany jako obszar składający się z centrum w postaci pojedynczego miasta lub aglomeracji miejskiej oraz sąsiednich gmin, tj. otoczenia, z którego znaczna część czynnych zawodowo mieszkańców codziennie dojeżdża do pracy do centrum. Ośrodek metropolitalny jest więc niemal tożsamy z pojęciem dziennego basenu zatrudnienia lub funkcjonalnego regionu miejskiego opartego na codziennych podróżach do pracy w centrum, w granicach maksymalnie 1-godzinnej izochrony. Uwzględnia także znaczenie, jakie dla kształtowania, wzmacniania rozwoju całego układu określanego jako ośrodek metropolitalny ma fakt wzajemnej zależności centrum i otoczenia¹⁴.

Niezbywalne cechy ośrodka metropolitalnego to:

- pełnienie szczególnych funkcji obsługi wobec terytorium krajowego, prowincji lub makroregionu. Są to funkcje związane z wyspecjalizowaną administracją, finansami i zarządzaniem korporacyjnym, sądownictwem, nauką i kulturą. Istotny jest wpływ na ten rozległy obszar pod względem dyfuzji innowacji, wzorców stylu życia, kultury. Oddziaływanie w sensie gospodarczym nie jest już tak jednoznaczne – w różnych sytuacjach z różnym nasileniem występują procesy „wymywania”, drenowania regionów, np. przez migrację młodych i wykształconych kadr, skupianie większości inwestycji,
- wypracowywanie wzrostu i jakościowych zmian w bliskim otoczeniu,
- wysoka jakość usług, instytucji i wyposażenia materialnego,
- wysoki potencjał innowacyjny w zakresie kulturalnym,
- silne wewnętrzne więzy współpracy gospodarczej, społecznej i instytucjonalnej,
- intensywne połączenia z innymi metropoliami krajowymi i zagranicznymi, możliwe dzięki dobremu skomunikowaniu z nimi,
- wyjątkowość i specyfika miejsca i jego atrakcyjność nie tylko w skali kraju, ale i w skali międzynarodowej¹⁵.

4. Funkcje metropolitalne stolic województw Polski Wschodniej

Szereg funkcji metropolitalnych ma charakter uniwersalny, ponieważ dotyczy wszystkich 5 ośrodków. W ostatnich latach wszystkie te ośrodki stały się wielkimi centrami szkolnictwa wyższego, wypełniając istotną lukę w sieci kształcenia na poziomie wyższym w Polsce. Jednak w nadchodzących kilkunastu latach powinno nastąpić generalne podwyższenie poziomu kształcenia oraz wypracowanie unikatowych produktów edukacyjnych na poziomie wyższym poprzez wyspecja-

¹⁴ www.espon.eu (dostęp: 11.08.2007).

¹⁵ www.urbanista.pl/arch/3705.php (dostęp: 22.05.2007).

lizowane funkcje akademickie. Funkcją metropolitalną powiązaną z edukacją na poziomie wyższym są badania naukowe. W najbliższych latach nastąpi w Polsce znaczący wzrost nakładów przeznaczonych na badania i rozwój, co w przypadku Polski Wschodniej będzie następowało przede wszystkim w ośrodkach o funkcjach metropolitalnych. Dlatego trzeba wspierać rozwój placówek naukowych o najwyższym standardzie (uniwersytety, instytuty badawcze) oraz instytucji technologicznych (centra nowych technologii, technopolie, parki technologiczne). Rozwój ten powinien umożliwić zbudowanie potencjału w zakresie nowoczesnych badań, wykorzystujących powiązania z innymi centrami naukowymi w kraju i za granicą, w każdym z tych 5 ośrodków. Programy edukacji i badań powinny uwzględniać potrzeby regionalnych klastrów gospodarczych. Istotne znaczenie ma wypromowanie unikalnych instytucji i obiektów kultury Polski Wschodniej, podstawowa ich część znajduje się w ośrodkach wojewódzkich. Jedną z uniwersalnych funkcji metropolitalnych są działania wystawiennicze i kongresowe. Eliminacja zagrożeń Polski Wschodniej w tym zakresie wymaga w każdej stolicy województwa podjęcia działań inwestycyjnych umożliwiających powstanie lub rozwinięcie wielofunkcyjnego centrum wystawienniczo-targowego, nowoczesnego centrum kongresowego oraz infrastruktury sportowej umożliwiającej organizację imprez najwyższej rangi, krajowych i międzynarodowych. Każda z tych stolic regionalnych powinna rozwinąć efektywne funkcje regionalne zarządzania i centrum logistycznego dla obsługi terenów województwa. Usługi logistyczne powinny być rozwijane we wszystkich tych ośrodkach, chociaż szczególne znaczenie powinny mieć w Białymstoku, Lublinie i Rzeszowie. Każdy z tych 5 ośrodków ma szansę rozwinięcia unikalnych funkcji metropolitalnych, co powinno zostać uwzględnione w programie działań strategicznych. Funkcje poszczególnych miast Polski Wschodniej to:

- **Olsztyn** będzie oczywistym miejscem koncentracji potencjału w zakresie rozwijania „ekologicznego” podejścia do procesów rozwojowych (Zielone Płuca Polski), turystyki – w szczególności należy wykorzystać szansę na rozwój turystyki żeglarskiej w oparciu na jednym z największych w Europie kompleksów połączonych jezior, a także rozwijać klastry produkcyjno-usługowe wytwarzania jachtów.
- **Białystok** jest miejscem koncentracji funkcji religijnych prawosławia i w zakresie relacji z Białorusią i Litwą, może być centrum usług ruchu turystycznego dla regionu północno-wschodniego (Puszcza Białowieska, bagna nadbiebrzańskie, Góra Grabarka), może rozwijać funkcje specjalistycznej opieki zdrowotnej i usług medycznych oraz programów prozdrowotnych), a już dzisiaj jest liczącym się klastrem produkcji mleczarskiej, co pozwala na wypromowanie Białegostoku jako centrum dla wysokiej jakości życia.
- **Lublin** ma kluczowe znaczenie w zakresie kształtowania relacji z Ukrainą, lepsze powiązanie infrastrukturą drogową głównych atrakcji turystycznych województwa z Lublinem może wzmocnić jego rolę jako centrum turystyki o zna-

czeniu międzynarodowym (zasoby turystyczne: rejon Kazimierza nad Wisłą, Roztocze, Zamość, Janów Podlaski, Lublin), powinien kontynuować rozwijanie klastra zdrowej żywności oraz wyspecjalizowanych badań naukowych w zakresie biopaliw.

- **Rzeszów** odgrywa istotną rolę w relacjach międzynarodowych, ma szansę na promocję komplementarnych działań w zakresie transgranicznej kulturalnej współpracy z regionami Ukrainy, Słowacji, stanowi też centrum Doliny Lotniczej, która koncentruje firmy przemysłu lotniczego, jest ośrodkiem naukowo-badawczym i miejscem szkolenia pilotów.
- **Kielce** są naturalnym miejscem dla prezentacji osiągnięć przemysłu obronnego oraz rozwoju technologii i innowacji dla budownictwa, w tym targów specjalistycznych, mineralne surowce regionu dają szansę na wypromowanie eksportowych usług budowlano-renowacyjnych z wykorzystaniem wysokiej jakości tradycyjnych materiałów budowlanych, a warunki naturalne pozwalają na rozwój Kielc jako centrum kwalifikowanej turystyki sportu i rekreacji. Warunkiem realizacji tych funkcji jest jakościowa poprawa dostępności do tych ośrodków z innych państw i regionów Polski.

Rozwój funkcji metropolitalnych stolic województw w istotnym zakresie będzie zależał od powstania regionalnych i lokalnych portów lotniczych.

Integracja stolic wojewódzkich z ich regionalnym otoczeniem może przeciwdziałać ich odrywaniu się od peryferyjnych części regionu. Warunkiem uzyskania trwałych efektów rozwojowych w województwach Polski Wschodniej poprzez aktywizację i rozwój funkcji metropolitalnych jest instytucjonalne skoordynowanie budowy oraz kompleksowe i skojarzone oddawanie do użytku inwestycji infrastrukturalnych, a przede wszystkim:

- budowa inwestycji poprawiających zewnętrzną i wewnętrzną dostępność wyodrębnionych węzłowych miast współtworzących docelowy sieciowo-węzłowy układ metropolitalny,
- uzbrajanie i udostępnianie terenów budowlanych pod budownictwo mieszkaniowe i inwestycje tworzące miejsca pracy, w skojarzeniu z budowaną infrastrukturą transportową – poparte krajową strategią promocji tych miejsc. Dobra jakość powiązań komunikacyjnych stolic województw z ośrodkami powiatowymi warunkuje tworzenie funkcjonalnej sieci powiązań miast regionu i poszerzanie zasięgu przestrzennego „efektu metropolitalnego”, co ma szczególne znaczenie dla ośrodków ponadregionalnych współpracujących funkcjonalnie ze stolicą województwa. Bardzo ważne znaczenie ma wspieranie rozwoju regionalnego transportu publicznego zapewniającego dojazd do szkół i pracy z miejscowości leżących poza strefą bezpośredniego oddziaływania stolicy. Należy mieć na uwadze, że sytuacja regionalnych przewozów osobowych jest znacznie trudniejsza niż miało to miejsce przed transformacją ustrojową.

5. Ocena konkurencyjności miast metropolii Polski Wschodniej

Analizę miast metropolii w Polsce przeprowadzono za 2007 r., wykorzystując **metodę J. Perkala**¹⁶. Metoda ta pozwala na porównywalność poszczególnych mierników i otrzymywanie jednego syntetycznego wskaźnika poziomu rozwoju regionu. Dostarcza dogodne schematy klasyfikacyjne do regionalizacji i rejonizacji, pozwalając na klasyfikacje badanych jednostek z punktu widzenia uzyskanych wskaźników poziomu rozwoju regionalnego. Obserwując wartość tych wskaźników w kolejnych odcinkach czasu, można określać tendencje rozwoju regionalnego badanych regionów.

Metoda ta obejmuje 2 etapy:

a) normalizacja poszczególnych mierników przyjętych do badań, w wyniku której wszystkie mierniki wyrażone w jednostkach standaryzowanych stają się porównywalne i można je sumować,

b) obliczenie syntetycznych wskaźników poziomu rozwoju regionalnego. Wskaźniki te mogą przyjmować wartości w granicach od -3 do 3 , przy czym regiony rozwinięte będą miały wartości tego wskaźnika powyżej 0 , regiony średnio rozwinięte – bliskie 0 , a regiony słabo rozwinięte – poniżej 0 . Za podobne uznawane są regiony o zbliżonych wartościach wskaźników. Badania z zastosowaniem metody J. Perkala przeprowadzono na podstawie następującego zestawu mierników:

- X_1 – stan ludności według faktycznego miejsca zamieszkania (w tys.),
- X_2 – procent ludności w wieku produkcyjnym,
- X_3 – procent ludności w wieku poprodukcyjnym,
- X_4 – pracujący na 1000 mieszkańców,
- X_5 – stopa bezrobocia,
- X_6 – liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców,
- X_7 – mieszkania oddane do użytku na 1000 zawartych małżeństw,
- X_8 – przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w m^2 ,
- X_9 – liczba studentów na 1000 mieszkańców,
- X_{10} – liczba szkół wyższych,
- X_{11} – przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw (w zł),
- X_{12} – liczba miejsc noclegowych w hotelach na 10 tys. mieszkańców,
- X_{13} – korzystający z miejsc noclegowych w tys.,
- X_{14} – spółki handlowe, w tym z udziałem kapitału zagranicznego, na 100 jednostek zarejestrowanych w układzie sektorów ogółem,
- X_{15} – liczba podmiotów gospodarki narodowej,
- X_{16} – liczba łóżek w szpitalach na 10 tys. mieszkańców,
- X_{17} – liczba miejsc w kinach na 1000 mieszkańców,

¹⁶ D. Strahl, *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wydaw. Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2006.

X_{18} – liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonym postępowaniu na 1000 mieszkańców,

X_{19} – dochody budżetu miasta na 1000 mieszkańców (w mln zł),

X_{20} – długość dróg gminnych na 1 km² powierzchni.

Cecha X_{18} została zmieniona z powodu braku dostępności wiarygodnych danych statystycznych (w wersji pierwotnej: liczba abonentów telefonii przewodowej na 1000 mieszkańców).

Spośród wytypowanego zbioru zmiennych trzy cechy uznano za destymulanty (X_3, X_5, X_{18}), pozostałe określono mianem stymulant. Następnie wszystkie cechy doprowadzono do porównywalności poprzez standaryzację zero-jedynkową. W kolejnym etapie prac wyznaczono wskaźniki konkurencyjności dla poszczególnych metropolii według wzoru:

$$W_i = \frac{1}{w} \sum_{j=1}^w t_{ij} \quad (1)$$

gdzie: W_i – wskaźnik poziomu konkurencyjności jednostki i ; t_{ij} – wartość standaryzowanej cechy j w jednostce i ; w – liczba cech

Wartości wskaźników zawierają się w przedziale od -3 do 3 . Pozwalają one na określenie stopnia konkurencyjności badanych miast.

Tabela 2. Wartości wskaźnika konkurencyjności dla poszczególnych ośrodków metropolitalnych w Polsce (zgodnie z ustawą o Unii Metropolii Polskich)

Lp.	Miasta	W_i
1	Warszawa	1,1315
2	Poznań	0,4421
3	Kraków	0,4367
4	Rzeszów	0,2361
5	Wrocław	0,0954
6	Katowice	0,0440
7	Gdańsk	-0,1316
8	Białystok	-0,3118
9	Lublin	-0,3234
10	Szczecin	-0,3523
11	Bydgoszcz	-0,6094
12	Łódź	-0,6573

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych publikowanych przez GUS za 2007 r.

Z przeprowadzonych badań wynika, że miastem o najwyższym poziomie konkurencyjności jest Warszawa. Przewaga Warszawy w tym rankingu jest wielokrotna. Jej atrakcyjność wynika z pełnienia funkcji stolicy państwa i najlepiej rozwiniętych funkcji metropolitalnych. Ponadto do grupy atrakcyjnych ośrodków należą: Poznań, Kraków i Rzeszów. Wyraźnie mniej atrakcyjną grupę stanowią kolejne miasta: Wrocław i Katowice. Pozostałe ośrodki, w tym położone na obszarach Polski Wschodniej (Lublin i Białystok), charakteryzują się niskim poziomem cech konkurencyjności, a tym samym niskim poziomem rozwoju regionalnego.

Zasoby społeczne – pomimo iż Rzeszów, Lublin i Białystok znajdują się na ostatnich pozycjach spośród badanych miast pod względem liczby mieszkańców i charakteryzują się dość wysoką stopą bezrobocia, to odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym jest najniższy. Oznacza to, że miasta te są konkurencyjnymi pod względem zasobów społecznych. Równocześnie wskaźnik pracujących na 1000 mieszkańców wskazuje na ostatnie pozycje w rankingu miast metropolii polskich. Korzystna struktura potencjału ludnościowego wykazuje, że możliwe jest dalsze przekształcenie tych ośrodków i wzbogacenie ich o kolejne funkcje metropolitalne. Kluczowym czynnikiem determinującym rozwój regionu są zasoby ludzkie o wysokich i specyficznych kwalifikacjach. Liczy się przy tym nie tylko wielkość zasobów pracy, ale również ich zdolność do szybkiego uzupełnienia lub nabycia nowych, wymaganych przez pracodawców umiejętności. Korzystna struktura wiekowa, dodatni przyrost naturalny i saldo migracji pozwalają stwierdzić, że Rzeszów, Lublin i Białystok znajdują się w uprzywilejowanej pozycji wobec innych województw i regionów, jeśli chodzi o możliwości oparcia swojego rozwoju na własnych zasobach ludzkich. Aby ta przewaga została wykorzystana i utrzymana, istotne jest z jednej strony utrwalenie wysokiej prężności demograficznej, z drugiej zaś – dodatniego salda migracji. Ważne jest, aby miast nie opuszczała zdolna młodzież oraz młodzi fachowcy (drenaż mózgow), lecz przeciwnie, aby miasta te uznane zostały za atrakcyjne miejsce studiów i kariery zawodowej. W tym celu nieodzowne jest efektywne powiązanie systemu edukacyjnego z nowoczesną, opartą na wiedzy gospodarką. Miasta te dysponują znacznymi walorami rekreacyjnymi, jednocześnie jako regiony słabiej zurbanizowane i uprzemysłowione są miastami stosunkowo czystymi ekologicznie. Są to atuty, które zachowane, rozwijane i umiejętnie promowane mogą być jednym z elementów przyciągających do tych regionów fachową kadre¹⁷. Istotne jest przy tym dopasowanie na regionalnym rynku pracy, które może być osiągnięte tylko dzięki powiązaniu systemu edukacji z gospodarką opartą na wiedzy. Nowoczesny, otwarty na wyzwania i oczekiwania rynku pracy sektor edukacyjny, dzięki współpracy z podmiotami gospodarczymi zagwarantuje pracodawcom zasób wysoko wykwalifikowanej, posiadającej specyficzne umiejętności siły roboczej. Ponad-

¹⁷ J. Bober, M. Frączek, *Foresight technologiczny na rzecz zrównoważonego rozwoju Małopolski. Raport na temat zakresu przedmiotowego i podmiotowego obszarów badawczych oraz kwestionariusz badawczy*, Kraków 2008.

to rozwój edukacji ustawicznej zagwarantuje mieszkańcom tych miast zdolność do szybkiego uzupełniania lub nabywania nowych, wymaganych przez pracodawców umiejętności¹⁸.

Potencjał gospodarczy – pomimo iż dochody budżetu Rzeszowa, Lublina i Białegostoku należą do przeciętnych w kraju, to pod względem potencjału gospodarczego stolice tych regionów wypadają słabo. Zdecydował o tym jeden z najniższych na tle innych miast udział spółek prawa handlowego z kapitałem zagranicznym oraz zdecydowanie odbiegająca od średniej na niekorzyść tych miast liczba podmiotów gospodarczych. Należy jednak dopatrywać się zależności pomiędzy względnie małą liczbą podmiotów gospodarczych a niewielkimi rozmiarami tych miast, zarówno pod względem zajmowanej powierzchni, jak i liczby mieszkańców. Czynnikiem mającym niekorzystny wpływ na sytuację gospodarczą miast ściany wschodniej jest także niskie miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw. Inwestycje zagraniczne w województwach: podkarpackim, lubelskim i podlaskim koncentrują się głównie na obszarach miast, w tym np. na miasto Rzeszów przypada ich ok. 17%, Lublin – 21%. W miastach tych występuje jeden z najwyższych w odniesieniu do pozostałych województw odsetek inwestycji pozaprzemysłowych, co wynika z lokalizacji sklepów wielkopowierzchniowych (E. Leclerc, Tesco, Media Markt, Real). Wchodzenie zachodnich koncernów handlowych do tych regionów jest jednym z istotnych wyznaczników jego metropolizacji. Są to uznane firmy o zasięgu globalnym, funkcjonujące od wielu lat, wyznaczające trendy i kierunki rozwoju. Globalizacja w aspekcie ponadnarodowej sieciowości oraz koncentracji wyraża się rosnącą koncentracją wielkopowierzchniowych obiektów handlowych. Nie należy stawiać znaku równości pomiędzy tą ostatnią a szerszym procesem transformacji funkcji handlowo-usługowej miast, wyrażającym się tworzeniem centrów handlowo-usługowych, grupujących szerszą ofertę asortymentową i zapewniających wysoki poziom usług. Lokalizacje wielkopowierzchniowych obiektów handlowych wskazują na zdecydowaną strategię inwestorów polegającą na wyborze miejsc, węzłów drogowych i głównych tras ulicznych łączących te węzły z koncentracjami mieszkaniowymi (lokalizacje również poza granicami miasta, lecz na tyle blisko, aby odległość nie stanowiła czynnika redukującego motywację częstego dojazdu)¹⁹.

Infrastruktura komunalna – pod względem liczby mieszkań oddanych do użytku oraz ich powierzchni w miastach Polski Wschodniej (Lublin, Rzeszów i Białystok), miasta te utrzymują się w czołówce polskich metropolii i są dogodnymi miejscami z punktu widzenia mieszkaniowego. Niestety infrastruktura drogowa nie spełnia należycie swoich funkcji. Mimo iż w znacznej części tych miast siatka drogowa jest dobrej jakości (położono nową nawierzchnię), to długość dróg gminnych

¹⁸ A. Harańczyk, J. Hauser, *Foresight technologiczny na rzecz zrównoważonego rozwoju Małopolski. Raport na temat zakresu przedmiotowego i podmiotowego obszarów badawczych oraz kwestionariusz badawczy*, Kraków 2008.

¹⁹ *Globalizacja metropolii polskich*, red. A. Kukliński, J. Kołodziejski, Wydaw. Rewasz, Warszawa 2000.

na ich terenie jest najniższa wśród pozostałych badanych miast. Poważnym problemem jest skomunikowanie tych miast z resztą kraju. Brak połączeń drogowych i linii kolejowej nie pozwala na szybką podróż. Korzystna sytuacja występuje jedynie w Rzeszowie położonym w bezpośrednim sąsiedztwie lotniska krajowego Rzeszów – Jasionka, przystosowanego do obsługi międzynarodowego ruchu pasażerskiego. Stanowi ono strategiczny punkt dla rozwoju metropolitalnego stolicy Podkarpacia i ma szansę stać się w najbliższej przyszłości największym lotniskiem najdalej wysuniętym na wschodniej granicy UE. Jest to jedyne lotnisko komunikacyjne w południowo-wschodniej Polsce wyposażone w urządzenia o wysokich standardach światowych, o pasie startowym o długości 3200 m, przystosowane do przyjmowania wszystkich typów samolotów. Korzystne położenie lotniska jest naturalnym czynnikiem sprzyjającym wzrostowi gospodarczemu w regionie.

Pozytywnym zjawiskiem w miastach Polski Wschodniej jest fakt, że nie zaobserwowano dezintegracji, która jest procesem bardzo charakterystycznym dla metropolitalnych struktur miejskich (również w Polsce), polegającej na tym, że występuje wyludnienie centrum na skutek ubytku funkcji mieszkaniowej. Przyczyną tego procesu mogą być złe warunki mieszkaniowe: hałas, zatrucie powietrza, brak zieleni.

Poziom warunków życia – odzwierciedlający subiektywną możliwość osiągnięcia zadowolenia z faktu zamieszkiwania w miastach Polski Wschodniej, jest stosunkowo wysoki. Wg oceny miasta te są przyjazne mieszkańcom – są to nie tylko najbezpieczniejsze miasta, lecz również uznawane za najczystsze. Bogate są w liczne placówki kulturalno-oświatowe. Ponadto cechą, która w badaniu zdecydowała o wysokiej pozycji tych miast, jest znaczna liczba łóżek szpitalnych, jaką dysponują. Wskaźnik ten jest wyższy od pozostałych metropolii w kraju. Wysoki jest także wskaźnik liczby miejsc w kinach na 1000 mieszkańców. Dobre warunki życia spowalniają efekt „wymywania” zasobów ludzkich z terenów położonych w obrębie ośrodków metropolitalnych. Skoro metropolia jest węzłem przepływu informacji, to wyznacznikami jej rozwinięcia muszą być media i dobra infrastruktura telekomunikacyjna, która w tych miastach, na tle Polski, przedstawia się dobrze. Stolicy tych regionów są jednymi z polskich miast, gdzie dostęp do szerokopasmowej sieci jest dobrze rozpowszechniony.

Poziom rozwoju społecznego oraz turystyki – pomimo znikomej w porównaniu z pozostałymi metropoliami liczby uczelni wyższych, w Rzeszowie, Lublinie i Białymstoku występuje najwyższy spośród badanych ośrodków wskaźnik liczby studentów na 1000 mieszkańców. Świadczy to o dobrze rozwiniętej funkcji akademickiej tych miast. Szkolnictwo wyższe jest jednym z czynników determinujących istnienie zasobów ludzkich o wysokich i specyficznych kwalifikacjach, jak również zdolności do szybkiego uzupełniania lub nabywania wymaganych przez pracodawców umiejętności. Szansą dla rozwoju szkolnictwa wyższego powinien być dalszy rozwój infrastruktury naukowo-badawczej oraz uruchomienie mechanizmów mających na celu dostosowanie do nowych warunków społeczno-gospodarczych kraju. Pod względem liczby miejsc hotelowych na 1000 mieszkańców oraz liczby korzy-

stających z miejsc hotelowych miasta te wypadają mniej korzystnie. Biorąc pod uwagę walory turystyczne, jak również położenie tranzytowe miast Polski Wschodniej, można dojść do wniosku, że powinny się one skupić na rozwoju zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego.

Literatura

1. *ESPON 2013 Programme European observation network on territorial development and cohesion*, January 2007.
2. *European spatial development perspective. Towards balanced and sustainable development of the territory of the EU*, Policy Options, May 1999, no. 79.
3. Gęsicka G., *Rola metropolii i miast w Strategii Rozwoju Kraju i Narodowej Strategii Spójności*, Toruń, 23.06.2007.
4. Gorzelak G., Jałowiecki B., *Strategie rozwoju regionalnego województw: próba oceny*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2001, nr 1 (5).
5. Jałowiecki B., Szczepański M.S., *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
6. Konsultacje Narodowej Strategii Spójności i Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2007–2013, Wojewoda Podkarpacki Ewa Draus, Rzeszów, 12.05.2006.
7. Korenik S., *Dysproporcje w rozwoju regionów Polski – wybrane aspekty*, Wydaw. AE we Wrocławiu, Wrocław 2003.
8. Lenzion J., *Znaczenie obszarów metropolitalnych i ich otoczenia oraz współczesnych procesów metropolitalnych w kształtowaniu polityki regionalnej państwa*, Warszawa, 3.12.2004.
9. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Budownictwa, *Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2001–2006*, Warszawa, grudzień 2000.
10. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, konkurs: „Punkt Kontaktowy ESPON 2013”, 12.04.2007.
11. *Nowe partnerstwo dla spójności. Konwergencja, konkurencyjność, współpraca*, Luxemburg 2004.
12. Olechnicka A., *Rozwój regionalny w warunkach gospodarki informacyjnej*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 4 (4).
13. Pięta-Kanurska M., *Procesy polaryzacji rozwoju przestrzennego w Polsce na przełomie XX i XXI wieku*, rozprawa doktorska, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław 2004.
14. *Podstawa opracowania planu zagospodarowania Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego*, Podkarpackie Biuro Planowania Przestrzennego, Rzeszów 2005.
15. *Projekt Narodowego Planu Rozwoju 2007–2013*, Warszawa, wrzesień 2005.
16. *Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2013*, 11.09.2006.
17. Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, *Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*, Warszawa, marzec 1999.
18. *Strategia rozwoju województwa podkarpackiego na lata 2000–2006*, Rzeszów 2000.
19. *Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2013*.
20. *Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2020*, Rzeszów, październik 2006.
21. *Sustainable urban development in the European Union: A framework for action*, Communication from the Commission (COM 1998).
22. Toczyski W., *System monitoringu rozwoju zrównoważonego Polski północnej*, Sopot 2003.
23. Wasilewska M., *Program ESPON 2013*, Stowarzyszenie na rzecz FIP.

24. Węclawowicz G., *Analiza i identyfikacja międzyregionalnych uwarunkowań rozwoju w planowaniu strategicznym regionów*, 15.03.2007.
25. *Założenia Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007–2013*, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Departament Polityki Regionalnej, Warszawa 2005.

PROCESSES OF METROPOLISATION AND COMPETITIVENESS AMONG THE REGIONS OF EASTERN POLAND

Summary: One of the basic problems of Eastern Poland is the lack of developed metropolitan centres what profoundly slows down the processes of socio-economic development of this macroregion. Natural candidates for performing the function of metropolitan centres are five provincial centres: Białystok, Kielce, Lublin, Olsztyn and Rzeszów, which are concurrently the biggest, centrally located cities in the area of their provinces. The factual size of these centres, the level of development of various modern functions of exogenic character creating the competitiveness in international systems and unfavourable course of demographic processes show that within the period of several years it would be difficult to develop 5 metropolises. That is why it is essential to make it possible to integrate programming of socio-economic development.